

УДК 343

DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2023.19.279276>

А. В. Мальцева,
аспірантка кафедри кримінального
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

СОЦІАЛЬНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВСТАНОВЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВТРУЧАННЯ У ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ДІЯЧА

Поняття «держава» та «безпека» пов'язані нерозривно. Перспективи розвитку української державності багато в чому будуть визначатися здатністю держави та суспільства сформувавши систему заходів убезпечення, адекватну рівню загроз.

Актуальність теми полягає у тому, що необхідною передумовою ефективного функціонування держави є належна діяльність осіб, які представляють вищі рівні державної влади України. У разі посягання або безпосереднього втручання у їх діяльність – це може загрожувати національній безпеці. Тож, дане питання є актуальним та потребує детального розгляду.

Необхідне забезпечення ефективної та комплексної взаємодії органів державної влади. Для цього виникає питання ефективності здійснення посадовими особами вищих органів державної влади своїх обов'язків в повній мірі та без можливого втручання у їх діяльність. Держава покликана забезпечити належну охорону таких осіб, у т. ч. на нормативно-правовому рівні.

Метою статті є дослідити обставини встановлення кримінальної відповідальності за конкретне кримінальне правопорушення, що передбачене ст. 344 Кримінального кодексу України (далі – КК України), та з'ясувати чи є соціально обумовленим існування зазначеної кримінально-правової заборони в чинному законодавстві про кримінальну відповідальність.

Для виконання зазначеної мети у даній науковій роботі проаналізовано зміст норми ст. 344 КК «Втручання в діяльність державного діяча».

Автором здійснено характеристику поняття криміналізації діяння та розглянута небезпека для суспільства від втручання в діяльність державного діяча. Досліджено питання соціальної обумовленості кримінально-правової норми та обставин, що призвели до її прийняття. Розглянуто статистичні дані за період з 2015 по 2022 рік.

У результаті констатовано, що криміналізація діяння, яка полягає у втручанні у діяльність державного діяча з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень є виправданою та соціально-обумовленою.

Ключові слова: кримінальна відповідальність, кримінальне право, втручання, державний діяч, криміналізація, соціальна обумовленість.

Вступ. Сучасний історичний етап розвитку України характеризується докорінними змінами у всіх сферах соціального буття. Не є винятком і правова система, що покликана забезпечити стабільний розвиток нових соціально-економічних, а також політико-правових відносин, що складаються.

Першочерговим завданням законодавця є створення державного механізму захисту основних положень, проголошених у Конституції України. У системі правового захисту основ конституційного ладу та безпеки держави важливу функцію охорони виконує законодавство про кримінальну відповідальність. Кримінальні правопорушення, що посягають на основи конституційного ладу та безпеку держави, зазвичай розглядаються як найнебезпечніші протиправні діяння.

Основним завданням України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави є забезпечення належного функціонування вищих органів державної влади, створення необхідних умов та здійснення належного захисту професійної та службової діяльності осіб, які їх представляють. Так, для виконання перелічених завдань, на державному рівні встановлена низка правових гарантій реалізації повноважень, покладених на державних діячів. Серед них важливу роль відіграє попередження незаконного втручання у діяльність зазначених органів за допомогою норм законодавства про кримінальну відповідальність, що встановлюють кримінальну відповідальність за втручання в діяльність певних категорій осіб, які діють від імені та в інтересах держави, а у разі втручання – притягнення до кримінальної відповідальності.

Необхідною передумовою ефективного функціонування держави є належна діяльність осіб, які представляють вищі рівні державної влади. Очевидно, що держава покликана забезпечити належну охорону таких осіб, у т. ч. на нормативно-правовому рівні. Особливо це стосується протиправного стороннього впливу на їх законну діяльність.

Таким чином, постає питання щодо кримінальної відповідальності за втручання у діяльність державних діячів, відповідальність за яке передбачено у статті 344 КК України. Так, державні діячі є особами, які представляють Україну у міжнародних та внутрішніх відносинах, такі особи є гарантом безпеки та правотворчості України.

Тим самим, у разі посягання або безпосереднього втручання у їх діяльність – це може загрожувати національній безпеці. Тож, дане питання є актуальним та потребує детального розгляду.

Огляд літератури. Свого часу кримінальне правопорушення щодо втручання у діяльність державного діяча та відповідальність за нього досліджували такі вчені: П. П. Андрушко, Ю. П. Дзюба, М. В. Довгаль, О. О. Дудоров, Ю. В. Луценко, В. О. Навроцький, В. І. Осадчий, М. І. Хавронюк та ін. Окрім цього, комплексне наукове дослідження всіх норм чинного КК України, які встановлюють кримінальну відповідальність за втручання в діяльність особи, у 2010-х роках здійснив Є. В. Блажівський.

Що ж стосується поняття «криміналізація», то його розглядала значна кількість науковців, зокрема: Д. О. Балобанова, О. М. Готін, Г. А. Злобін, О. О. Пащенко, П. Л. Фріс, М. І. Хавронюк.

Соціальну обумовленість кримінально-правових норм у своїх працях вивчали такі науковці, як Д. О. Балобанова, В. І. Борисов, О. І. Коробеев, В. О. Навроцький, В. В. Орехов, В. І. Осадчий, П. С. Тоболкін та інші вчені. Більше того, О. О. Пащенко вивчив цю проблему у межах комплексного доктринального дослідження у своїй докторській дисертації.

Однак, не применшуючи значення та цінність робіт названих науковців, слід зазначити, що питання відповідальності за втручання в діяльність саме державного діяча дотепер не отримало поглибленого рівня наукової розробки.

Виклад основного матеріалу. Кримінальні правопорушення, що вчиняються у суспільстві є досить численними та різноманітними. Серед них

помітне місце займають посягання, пов'язані з діяльністю службових осіб – ті чи інші кримінальні правопорушення можуть здійснюватися як безпосередньо такими особами, так й іншими особами, прямо зацікавленими у результаті виконання службовою особою своїх службових повноважень у приватних інтересах шляхом незаконного впливу на неї. Не має сумнівів те, що аналізовані дії небезпечні як для суспільства, так і для самої держави з цілком об'єктивних причин.

По-перше, такі дії можуть стати безпосередньою причиною загрози забезпечення охорони національної безпеки, прийнятті некоректних та несправедливих рішень, нормативно-правових актів та дій. Це, у свою чергу, може свідчити про грубе порушення прав і законних інтересів громадян. По-друге, кримінальні правопорушення вчинені щодо втручання у діяльність державного діяча значною мірою «розхитують» діяльність всієї системи країни, зокрема, встановлений правопорядок, а також значно знижують рівень ефективності боротьби з кримінальними правопорушеннями.

Оскільки втручання у діяльність державного діяча є перешкодою для виконання покладених на нього службових обов'язків, то, у цілому, відповідне діяння становить загрозу не тільки роботі окремих органів державної влади, а й стабільності держави загалом.

Тому законодавцем у ст. 344 КК України встановлена відповідальність за втручання у діяльність державного діяча.

Криміналізація діяння, що полягає у втручанні у діяльність державного діяча. Перш за все відмітимо, що встановлення кримінальної відповідальності, тобто віднесення того чи іншого діяння до кримінально-протиправних – криміналізація, є реакцією законодавця на необхідність нормативно-правового захисту певних суспільних відносин від конкретного суспільно-небезпечного явища, що виникло у суспільстві. Що ж стосується самого поняття «криміналізація», то його розглядала значна кількість науковців.

Так, М. І. Хавронюк під криміналізацією розуміє законодавче визнання тих чи інших діянь злочинними та встановлення за них кримінальної відповідальності¹. Тоді як, Д. О. Балобанова під криміналізацію визначає процес виявлення суспільно небезпечних форм індивідуальної поведінки, визнання допустимості, можливості й доцільності кримінально-правової протидії їм і фіксації їх у законі як злочинних і кримінально караних².

Під підставами криміналізації вчені визначають різноманітні процеси в матеріальному і духовному житті суспільства, які створюють дійсну потребу та внутрішню необхідність виникнення законодавчої норми для охорони тих чи інших суспільних відносин.

Так, О. Готін підставами криміналізації вважає наступні обставини:

- 1) існування суспільно-небезпечної поведінки, яка потребує кримінально-правової заборони;
- 2) відносну поширеність суспільно-небезпечних діянь;
- 3) зміну уявлень про ступінь суспільної небезпеки діяння;
- 4) зміну загальноновизнаної моральної оцінки відповідного діяння;
- 5) виконання державою міжнародно-правових обов'язків з охорони прав людини³.

На думку Г. Злобіна варто виділити такі окремі підстави криміналізації суспільно-небезпечних діянь:

- 1) несприятливу динаміку певного виду суспільно-небезпечних діянь, які раніше не утворювали спеціального складу злочину;
- 2) виникнення або суттєвий розвиток нової групи суспільних відносин, що відбувається на базі економічного чи технічного прогресу;
- 3) відкриття шкідливих наслідків господарської та іншої діяльності людей, у зв'язку з чим виникає необхідність обмежити форми та межі такої діяльності;

¹ Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В., Дудоров О. О. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 5-е вид., перероб. та доп. Київ: Атіка, 2009. С. 158.

² Балобанова Д. О. Теорія криміналізації: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одес. нац. юрид. акад. О., 2007. С. 10.

³ Готін О. Підстави криміналізації діянь. *Право України*. 2005. № 2. С. 97.

- 4) суттєва та раптова зміна соціального, економічного або політичного стану в результаті війни, стихійного лиха, неврожаю та інших подій, що можуть обумовити превентивну криміналізацію, яка здійснюється ще до того, як можливі відповідні суспільно-небезпечні дії набудуть реального поширення;
- 5) такий розвиток суспільства, який визначає нетерпимість, особливу небезпечність деяких дій, з якими раніше доводилось миритися, але за нових умов такі дії починають суперечити пануючому устрою суспільних відносин або отримують реальну базу для їх викорінення;
- б) необхідність виконання зобов'язань за міжнародними угодами⁴.

Наведені вище переліки підстав встановлення кримінальної відповідальності за те чи інше діяння можна визначити, як фактори, що зумовлені соціальними причинами виникнення або зміни кримінально-правової норми.

На думку О. О. Пащенко, у кримінальному праві процес правоутворення складається з криміналізації, коли формується потреба у кримінальному законодавстві, та соціальної обумовленості кримінально-правової норми, коли формується сама норма, що відповідає етапу правотворчості⁵.

Таким чином, тільки встановивши відповідність певного діяння підставам криміналізації, можна вести мову про наявність соціальної обумовленості норм КК, що передбачають кримінальну відповідальність за вчинення конкретних кримінальних правопорушень.

Тож, вищезазначений процес, який має назву криміналізація, дає змогу дослідити соціальну обумовленість встановлення кримінальної відповідальності за конкретне кримінальне правопорушення та з'ясувати чи є соціально обумовленим існування певної кримінально-правової заборони. Як

⁴ Дагель П. С. та ін. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация: монография / отв. ред.: В. Н. Кудрявцев, А. М. Яковлев. М.: Наука, 1982. С. 205–206.

⁵ Пащенко О. О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2019. С. 169.

зазначає щодо цього О. Пащенко, поняття «криміналізація» і «соціальна обумовленість» не є синонімами. Про криміналізацію слід вести мову, коли йдеться про суспільно-небезпечні діяння (явища об'єктивної дійсності), а соціальна обумовленість стосується вже не діянь, а закону про кримінальну відповідальність⁶.

Соціальна обумовленість відповідальності за кримінальне правопорушення «Втручання у діяльність державного діяча». Дослідження будь-якої норми законодавства України про кримінальну відповідальність буде неповним без виявлення тих обставин, що призвели до її прийняття. Тож, наявність у КК України норми, якою передбачена відповідальність за прояви небезпечного втручання у діяльність державного діяча (ст. 344 КК України), викликає необхідність розглянути питання щодо її соціальної обумовленості, що дасть змогу з'ясувати доцільність існування зазначеної норми в Особливій частині КК України.

Варто зазначити, що у теорії кримінального права тлумачення поняття «соціальна обумовленість» здійснюється по-різному, але його зміст зводиться до встановлення відповідності кожної норми законодавства про кримінальну відповідальність потребам суспільства, а саме до того якою мірою вони відображають вимоги життя, в якій мірі відповідають правильному стану речей і чи закріплюють саме ті суспільні відносини, що мають бути захищені. Ураховуючи, що термін «соціальна обумовленість» означає «залежність від умов суспільного життя», то соціально обумовленою варто вважати лише ту норму законодавства про кримінальну відповідальність, яка відповідає умовам суспільного життя⁷.

У цілому, основним завданням соціальної обумовленості є вивчення факторів, що впливають на створення норм та інститутів законодавства про кримінальну відповідальність та на їх ефективність, оскільки достатньо

⁶ Пащенко О. О. Криміналізація та соціальна обумовленість. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 58.

⁷ Пащенко О. О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2019. С. 159.

ефективною може бути лише соціально-обумовлена законодавча норма, що відображає об'єктивні потреби кримінально-правової охорони найбільш важливих суспільних відносин.

Так, зокрема, В. І. Борисов відмічає, що соціально-правова обумовленість кримінального закону визначається різноманітними за значущістю соціальними, економічними, політичними, психологічними, правовими та іншими чинниками, встановлення й розкриття яких дає можливість пояснити необхідність кримінально-правової охорони певних суспільних відносин, прогнозувати розвиток тих чи інших інститутів кримінального законодавства, підвищити обґрунтованість змісту закону⁸. Вчений звертає увагу на необхідності пов'язувати кількість і внутрішнє наповнення факторів соціальної обумовленості існування чи прийняття кримінально-правової норми (групи норм) із предметом дослідження⁹.

П. С. Тоболкін до числа факторів, що породжують існування норм кримінального права, відніс економічні, політичні, психологічні, моральні та ін. При цьому, на його думку, суспільна небезпечність є єдиною умовою встановлення кримінальної відповідальності діянь¹⁰.

Необхідно відзначити також позицію М. В. Карчевського, який окремо розглянув підстави криміналізації суспільно небезпечних посягань та чинники соціальної обумовленості кримінально-правової охорони. Таким чином науковець зазначив, що поняття «соціальна обумовленість» і «криміналізація» не варто використовувати як синоніми.

Нарешті, О. О. Пащенко запропонував систему обов'язкових обставин соціальної обумовленості охоронних кримінально-правових норм. До зазначеної системи входять такі універсальні обов'язкові обставини:

⁸ Борисов В. І. Системний підхід при визначенні підстав кримінально-правової заборони. *Методологічні проблеми правової науки: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Харків, 13–14 грудня 2002 р.)*. Харків: Право, 2003. С. 288.

⁹ Борисов В. І. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харьков, 1992. С. 29–30.

¹⁰ Тоболкин П. С. Социальная обусловленность уголовно-правовых норм: монография. Свердловск: Сред.-Урал. кн. изд-во, 1983. С. 7.

1) суспільна небезпечність, 2) співрозмірність позитивних і негативних наслідків заборони, 3) можливість боротьби з діянням за допомогою кримінально-правових заходів та неможливість боротьби за допомогою інших, 4) наявність ресурсів для здійснення кримінального переслідування (матеріальних, інтелектуальних, процесуальних тощо), 5) системно-правова несуперечливість, 6) безпрогальність і ненадмірність заборони, 7) повнота складу злочину¹¹. На його думку, кримінальне законодавство загалом й окремі його інститути не виникають самі собою, а є продуктом соціальної дійсності.

Отже, питання соціальної обумовленості закону про кримінальну відповідальність, загалом, та його окремих норм, зокрема, посідає важливе місце в науці кримінального права. Необхідно зазначити, що соціальна обумовленість встановлення та збереження кримінальної відповідальності за певні кримінальні правопорушення є невід'ємною складовою частиною їх кримінально-правової характеристики.

Тож, соціальна обумовленість норми законодавства про кримінальну відповідальність передбачає врахування під час її створення та існування багатьох обставин серед яких у межах даної статті розглянемо основні: суспільну небезпечність та відносну поширеність діяння.

Дослідження питання соціальної обумовленості норми КК України, якою передбачена кримінальна відповідальність за втручання у діяльність державного діяча доцільно було б розпочати зі з'ясування першої обов'язкової обставини – суспільної небезпечності. Отож, суспільна небезпечність – це здатність діяння заподіювати істотну шкоду особі, суспільству чи державі або створювати загрозу такого заподіяння. Суспільна небезпечність – головна, найбільш суттєва ознака кримінально-

¹¹ Пашенко О. О. Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність). *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10–11 жовт. 2013 р.)*. Харків, 2013. С. 212.

протиправного посягання, його визначальна властивість, що притаманна лише кримінальному правопорушенню¹².

Розкриття змісту суспільної небезпечності являє собою аналіз її якісної і кількісної характеристик. Кількісна характеристика – це ступінь суспільної небезпечності, а якісна – характер суспільної небезпечності. Критерієм визначення характеру суспільної небезпечності кримінального правопорушення є, передусім, важливість, значимість об'єкта, на який посягає кримінально-протиправне діяння; характер суспільної небезпечності також залежить від виду та розміру завданої шкоди об'єкту кримінально-правової охорони чи можливості її завдання¹³.

Отже, суспільна небезпечність – це здатність діяння заподіювати істотну шкоду особі, суспільству чи державі або створювати загрозу такого заподіяння. Суспільна небезпечність – головна, найбільш суттєва ознака кримінального правопорушення, його визначальна властивість, що притаманна лише цьому виду правопорушень.

Ураховуючи, що кримінальним правопорушенням можна визнати тільки таке діяння, яке за своїм змістом є суспільно небезпечним, то аналіз цієї обставини дозволяє зазначити, що соціально обумовленим є лише діяння, суспільна небезпечність якого з точки зору кримінального права є достатньо високою.

Поняття та роль державних діячів у діяльності держави.
Загальновідомо, що кримінальне правопорушення, що передбачене ст. 344 КК України, встановлює кримінальну відповідальність за втручання в діяльність державного діяча з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або добитися прийняття незаконних рішень.

¹² Савченко О. О. Щодо соціальної обумовленості встановлення кримінально-правової заборони. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право»*. 2016. Вип. 24. С. 14.

¹³ Фріс П. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 27.

Об'єктом зазначеного кримінального правопорушення є нормальна діяльність службових осіб, вичерпний перелік яких наведений у диспозиції статті, а також авторитет органів державної влади, які вони представляють.

Тож, його вчинення перешкоджає нормальній діяльності вищих органів державної влади, заважає представникам влади приймати рішення, може спричинити шкоду їх авторитету та загрожує стабільності демократичних інститутів держави загалом.

Потерпілий від кримінального правопорушення є у всіх випадках вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого КК. Однак законодавець далеко не завжди вказує на потерпілого, формулюючи норму закону про кримінальну відповідальність. Тому в теорії кримінального права потерпілого відносять до факультативних ознак загальної моделі складу кримінального правопорушення¹⁴. У нашому випадку законодавець в диспозиції ч. 1 ст. 344 КК України вказав на потерпілого – ним є державний діяч. А отже в системі ознак складу кримінального правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 344 КК України, потерпілий є обов'язковою ознакою.

Підкреслимо, що вичерпний перелік потерпілих від даного діяння осіб, які є державними діячами наведений у ч. 1 ст. 344 КК. До них належать: Президент України, Голова Верховної Ради України, народний депутат України, Прем'єр-міністр України, член Кабінету Міністрів України, Голова Конституційного Суду України, суддя Конституційного Суду України, Голова чи член Вищої ради правосуддя, Голова чи член Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини або його представник, Директор Національного антикорупційного бюро України, Директор Державного бюро розслідувань, Директор Бюро економічної безпеки України, Генеральний прокурор, Голова Рахункової палати або інший член Рахункової палати, Голова або член

¹⁴ Борисов. В. І. Вибрані твори. Кн. 2. Харків: Право, 2023. С. 295.

Центральної виборчої комісії, Голова Національного банку України, член Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення, Голова Антимонопольного комітету України, Голова Фонду державного майна України, Голова Державного комітету телебачення і радіомовлення України, член Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг¹⁵.

Слід відмітити, що державні діячі, наведені у переліку, уособлюються із самою державою, тому дії проти них та їх діяльності завдають значної шкоди іміджу держави та її органам влади. Ефективна діяльність органів влади є гарантією дотримання прав та інтересів громадян, а також, успішного вирішення завдань, котрі стоять перед державою і суспільством. Держава, наділяючи осіб, які представляють вищі рівні державної влади певними повноваженнями, забезпечує їх посиленою охороною, щоб вони могли безперешкодно, без будь-якого стороннього впливу, а лише відповідно до закону, виконувати свої функції. Саме тому в діяннях, спрямованих проти представників державної влади у зв'язку з їх діяльністю, держава бачить, в першу чергу, посягання саме на державно-владний авторитет.

Ураховуючи, що державні діячі, які представляють інтереси органів державної влади вищого рівня, більшою мірою беруть участь в охороні громадського порядку та підтриманні основ національної безпеки України, захищають суверенітет та незалежність нашої держави від зовнішньої збройної агресії, це робить їх більш вразливими до стороннього впливу на їх діяльність¹⁶.

Статистичні дані. Наступною умовою криміналізації є відносна поширеність діяння. При цьому потрібно виходити з того, що поширеність

¹⁵ Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25–26, ст. 131 (в редакції від 19 серпня 2022 р.).

¹⁶ Мальцева А. В., Борисов В. І. Соціальна обумовленість відповідальності за кримінальне правопорушення «втручання у діяльність державного діяча». Електронне видання. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/45-1.pdf> (дата звернення: 23.01.2023).

діяння – це поняття відносне. Його кількісні показники можуть коливатися залежно від багатьох факторів, і передусім, від виду посягання.

Нижче на підставі офіційних статистичних даних Генеральної прокуратури України (ГПУ) за 2015–2021 рр., розглянемо поширеність досліджуваного діяння. Так, у 2015 р. за статтею 344 КК України було обліковано 8 кримінальних правопорушень, у 2016 р. – 11 правопорушень, у 2017 р. – 5 правопорушень, у 2018 р. – 14 правопорушень, у 2019 р. – 19 правопорушень, у 2020 р. – 24 правопорушень, у 2021 р. – 21 кримінальних правопорушень, у 2022 р. – 5 кримінальних правопорушень. Як ми бачимо, усього протягом 2015–2022 рр. обліковано 107 кримінальних правопорушення, передбачених ст. 344 КК України¹⁷.

Проаналізувавши офіційну статистику щодо обліку кримінальних правопорушень у ЄРДР протягом 2015–2022 років, відмічаємо в цілому стрімке збільшення кількості кримінальних правопорушень, що полягають у втручанні у діяльність державних діячів, які представляють авторитет органів державної влади. Але, незважаючи на численні заяви та велику кількість фактів втручання у діяльність представників держави, кількість вироків у таких справах досить незначна, що свідчить про проблематичність реалізації кримінальної відповідальності за ст. 344 КК України.

Висновки. Дослідження соціальної обумовленості встановлення кримінальної відповідальності за конкретний вид кримінального правопорушення дозволяє оцінити, чи обґрунтовано була здійснення криміналізація відповідного діяння (певного виду людської поведінки) чи ні.

Узагальнюючи вищевикладені обставини, можна прийти до висновку, що криміналізація діяння, яка полягає у втручанні у діяльність державного діяча з метою перешкодити виконанню ним службових обов'язків або

¹⁷ Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Генеральна Прокуратура України: офіційний вебсайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&_c=fo (дата звернення: 17.02.2023).

добитися прийняття незаконних рішень була виправданою та є соціально обумовленою.

Тож, що стосується суспільної небезпечності кримінальних правопорушень проти осіб, які є носіями авторитету органів державної влади, можемо говорити, що вона є безсумнівною. Адже норми, що розглядаються, охороняють таку важливу складову гарантування прав і свобод людини та громадянина, як діяльність апарату органів держави.

На думку С. М. Гусарова, кримінально-правова охорона авторитету органів держави має бути націлена на створення безпечних умов виконання їх працівниками своїх службових обов'язків. Від того, наскільки надійно захищені державою права й законні інтереси носіїв авторитету органів державної влади, суттєво залежить готовність цих суб'єктів виконувати службові завдання, рівень їх самовіддачі та професіоналізму¹⁸. Відтак, у державі має забезпечуватися посилена кримінально-правова охорона представників авторитету органів державної влади.

Загалом, кримінально-правова охорона осіб, які наділені функціями управління державою полягає у встановленні попередження незаконного втручання у їх діяльність за допомогою законодавчих норм, якими передбачена кримінальна відповідальність за втручання в діяльність певних категорій осіб, які діють від імені та в інтересах держави, а у разі втручання – притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності.

Тому держава забезпечує своїх представників належною охороною, у т. ч. на нормативно-правовому рівні, від будь-якого стороннього впливу на їх законну діяльність, спеціальною нормою, що у нашому випадку визначена у ст. 344 КК України.

Викладене вище дає змогу зробити висновок про те, що діяння у вигляді втручання у діяльність державного діяча однозначно є суспільно-

¹⁸ Гусаров С. М. Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів та перспективи вдосконалення. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3 (11). С. 34–35.

небезпечним та потребує заборони законодавством про кримінальну відповідальність.

Рекомендації. Слід підкреслити, що проблематика дієвості діяльності державних діячів, і навіть питання системного підвищення їх ефективності, будь-коли не втрачали своєї актуальності, так як були і залишаються безпосередньо пов'язаними з рівнем досягнення завдань, що стоять перед органами влади.

Таким чином, дійсна ефективність діяльності державних діячів в поточних умовах ставиться у пряму залежність від тієї обставини, наскільки повно суспільні відносини, що регулюють здійснення такої діяльності, забезпечені законодавчо встановленими засобами кримінально-правової охорони.

Отже, необхідним є удосконалення державної політики щодо унормування ефективної та надійної охорони належного функціонування носіїв верховної влади у державі, представників вищих органів державної влади України, які повинні забезпечувати державний суверенітет України, стабільність функціонування державних органів, демократичний розвиток держави і суспільства. Втручання у діяльність таких посадових осіб становить суттєву загрозу для національної безпеки держави, тому держава забезпечує своїх представників належною охороною, у т. ч. на нормативно-правовому рівні, від будь-якого стороннього впливу на їх законну діяльність, спеціальною нормою, що передбачена ст. 344 КК України.

Вищевикладене свідчить про актуальність зазначеної теми та вказує на необхідність поглибленого теоретичного дослідження кримінально-правової характеристики незаконного втручання у діяльність державного діяча та кримінальної відповідальності за дане кримінальне правопорушення, оскільки лише такий аналіз надасть можливість сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення законодавства України про

кримінальну відповідальність та надати рекомендації стосовно підвищення ефективності практики його застосування.

Список використаних джерел

1. Александров Ю. В., Антипов В. І., Володько М. В., Дудоров О. О. та ін. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред. М. І. Мельника, В. А. Клименка. 5-е вид., перероб. та доп. Київ: Атіка, 2009. 158 с.
2. Балобанова Д. О. Теорія криміналізації: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Одес. нац. юрид. акад. О., 2007. 18 с.
3. Готін О. Підстави криміналізації діянь. *Право України*. 2005. № 2. С. 95–98.
4. Дагель П. С. та ін. Основания уголовно-правового запрета: криминализация и декриминализация: монография / отв. ред.: В. Н. Кудрявцев, А. М. Яковлев. М.: Наука, 1982. 304 с.
5. Пащенко О. О. Криміналізація та соціальна обумовленість. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2017. № 1 (8). С. 41–76.
6. Пащенко О. О. Соціальна обумовленість кримінально-правових норм: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2019. 446 с.
7. Борисов В. І. Системний підхід при визначенні підстав кримінально-правової заборони. *Методологічні проблеми правової науки: матеріали міжнар. наук. конф. (м. Харків, 13–14 груд. 2002 р.)*. Харків: Право, 2003. С. 287–289.
8. Борисов В. И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харьков, 1992. 399 с.
9. Тоболкин П. С. Социальная обусловленность уголовно-правовых норм: монография. Свердловск: Сред.-Урал. кн. изд-во, 1983. 176 с.
10. Пащенко О. О. Обставини, що визначають соціальну обумовленість охоронних кримінально-правових норм (законів про кримінальну відповідальність). *Актуальні проблеми кримінальної відповідальності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 10–11 жовт. 2013 р.)*. Харків, 2013. С. 210–213.
11. Савченко О. О. Щодо соціальної обумовленості встановлення кримінально-правової заборони. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди «Право»*. 2016. Вип. 24. С. 147–152.
12. Фріс П. Криміналізація і декриміналізація у кримінально-правовій політиці. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2014. № 1 (2). С. 19–28.
13. Борисов В. І. Вибрані твори. Кн. 2. Харків: Право, 2023. 840 с.

14. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25–26, ст. 131 (в редакції від 19 серпня 2022 р.).

15. Мальцева А. В., Борисов В. І. Соціальна обумовленість відповідальності за кримінальне правопорушення «втручання у діяльність державного діяча». Електронне видання. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/45-1.pdf> (дата звернення: 23.01.2023).

16. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Генеральна Прокуратура України: офіційний вебсайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo (дата звернення: 17.02.2023).

17. Гусаров С. М. Кримінально-правовий захист працівників правоохоронних органів та перспективи вдосконалення. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2015. № 3 (11). С. 34–43.

REFERENCES

1. Alexandrov, Y.V., Antipov, V.I., Volodko, M.V., Dudorov, O.O. et al. (2009). Criminal law of Ukraine. General part: textbook / ed. M.I. Melnyk, V.A. Klymenko. 5th ed., revised and supplemented. Kyiv: Atika [in Ukrainian].

2. Balobanova, D.O. (2007). Theory of criminalization. *PhD Thesis*. Odesa [in Ukrainian].

3. Hotin, O. (2005). Grounds for criminalization of acts. *Law of Ukraine*, 2, 95–98 [in Ukrainian].

4. Dagei, P.S. et al. (1982). Grounds for criminal prohibition: criminalization and decriminalization / V.N. Kudryavtsev, A.M. Yakovlev (Eds.). Moscow: Nauka [in Russian].

5. Pashchenko, O.O. (2017). Criminalization and social conditioning. *Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 1 (8), 41–76 [in Ukrainian].

6. Paschenko, O.O. (2019). Social determinants of criminal law norms. *Doctor Thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

7. Borisov, V.I. (2003). Systemic approach to determining the grounds for criminal law prohibition. *Methodological problems of legal science: materials of international scientific conference* (Kharkiv, 13–14 december, 2002). Kharkiv: Pravo, 287–289 [in Ukrainian].

8. Borisov, V.I. (1992). Main problems of industrial safety protection in the criminal legislation of Ukraine. *Doctor Thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].

9. Tobolkin, P.S. (1983). Social conditioning of criminal law norms: monograph. Sverdlovsk: Sred.-Ural. kn. izd-vo [in Russian].

10. Paschenko, O.O. (2013). Circumstances that determine the social determinants of protective criminal law norms (laws on criminal liability). *Actual problems of criminal liability: materials of international scientific-practical conference* (Kharkiv, 10–11 october, 2013). Kharkiv, 210–213 [in Ukrainian].

11. Savchenko, O.O. (2016). On the social determinants of establishing criminal law prohibition. *Collection of scientific papers of H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University "Law"*, issue 24, 147–152 [in Ukrainian].

12. Fris, P. (2014). Criminalization and decriminalization in criminal policy. *Bulletin of the Association of Criminal Law of Ukraine*, 1 (2), 19–28 [in Ukrainian].

13. Borisov, V.I. (2023). Selected works. Book 2. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

14. Criminal Code of Ukraine. (2001). *Verkhovna Rada of Ukraine Bulletin*, № 25–26, art. 131 (as amended on August 19, 2022).

15. Maltseva, A.V., Borisov, V.I. Social conditioning of responsibility for the criminal offense "interference with the activities of a public figure". Electronic publication. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/11/45-1.pdf> (accessed January 23, 2023).

16. On registered criminal offenses and the results of their pre-trial investigation. General Prosecutor's Office of Ukraine: official website. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820&c=edit&c=fo (accessed February 17, 2023).

17. Husarov, S.M. (2015). Criminal and legal protection of law enforcement officers and prospects for improvement. *Bulletin of the criminological association of Ukraine*, № 3 (11), 34–43 [in Ukrainian].

Maltseva A. V. Social context of establishing criminal liability for interference in the activities of a state official

The concepts of "state" and "security" are closely related. The prospects for the development of statehood will largely depend on the ability of the state and society to create a system of security measures that is adequate to the level of threats.

The relevance of the topic lies in the fact that the proper functioning of the state requires proper activities of persons representing the highest levels of state power. In case of encroachment or direct intervention in their activities, this can threaten national security. Therefore, this issue is relevant and requires detailed consideration.

It is necessary to ensure effective, comprehensive interaction between state authorities. For this purpose, the effectiveness of the performance of official duties by officials of the highest state authorities to the full extent and without possible interference in their activities arises. The state is obliged to ensure proper protection of such persons, including at the regulatory and legal level.

The purpose of the article is to investigate the grounds for establishing criminal liability for a specific criminal offense provided for in Article 344 of the Criminal Code of Ukraine and to clarify whether the existence of the aforementioned criminal prohibition is socially conditioned.

To achieve the stated goal, this scientific work analyzes the norms of the law on the issue of criminal liability for interference in the activities of a state official.

The author characterizes the concept of criminalization of an act and examines the grounds and principles for establishing criminal liability for this criminal offense. The issue of the social conditioning of the criminal-legal norm and the circumstances that led to its adoption is investigated. Statistical data for the period from 2015 to 2021 are considered.

As a result, it is concluded that the criminalization of an act that involves interference in the activities of a state official is socially conditioned and necessary to ensure the proper functioning of the state and national security.

Key words: *criminal liability, criminal law, interference, government official, criminalization, social conditioning.*